

DA FREDEN KOM TIL NORGE OG LYNGDAL 1945

Magne Haugland 8.5.24

Først kort litt om frigjøringene av Finnmark:

Frigjøringen av Norge startet da sovjetiske 45.000 soldater rykket inn i Øst-Finnmark høsten 1944. I Den røde arme var 23 prosent ukrainere. I kampene i Finnmark mistet 611 sovjetiske soldater livet, 1.501 ble såret.

Tyskerne raserte resten av Finnmark og Nord-Troms, og det meste av befolkningen ble tvangsevakuert sørover.

*

I mai 1945 sto det 365 000 kampklare tyske soldater i Norge. Men som et under overga disse seg uten et skudd, til en underlegen og sparsomt utrustet MILORG – norsk motstandsbevegelse. Mens sivilbefolkningen slapp seg løs i en jubelrus.

Flere faktorer bidrog til dette:

1)

Først, disiplinen i de tyske rekker.

2)

Så, korrekt embedsførsel hos den tyske overkommando på Lillehammer. Etter at Hitler begikk selvmord 30. april, kunne det ha ført til et maktvakum. Reichskommissar Josef Terboven i Norge ønsket at de tyske soldatene i Norge skulle fortsette kampen, han var en person som ikke tålte å tape, og ivret for fortsatt kamp. Han ble avsatt av Dönitz om kvelden 7. mai og sprengte seg selv i småbiter 8. mai om kvelden i sin bunker på Skaugum. Siviladministrasjonen i Norge gikk da over til general Böhme. Han fikk kapitulasjonsvilkårene av de allierte om kvelden 7. mai. De gikk ut på at de tyske styrker skulle
overgis,
avvæpnes
og sendes hjem snarest til Tyskland.

3)

For det tredje så var det også stor disiplin i den norske motstandsbevegelsen, som var ledet av 29 år gamle Jens Chr. Hauge. MILORG hadde i det siste krigsåret utført en rekke sabotasjeaksjoner, som viste at de kunne ramme tysk infrastruktur i Norge.

4.

Flertallet i NS-ledelsen gikk også inn for overgivelse.

Selv Quisling innså at krigen var tapt og foreslo i en tale 5. mai å samarbeide med hjemmefronten/motstandsbevegelsen.

Bare ministrene Lie, Riisnæs og politisjef Rogstad ønsket en voldelig avslutning i Norge.

Om kvelden 7. mai begynte gledesfesten i form av store bål, der de forhatte blendingsgardinen ble brent. Og folk sang «Seieren er vår».

Folkefesten fortsatte 8. mai.

Første dag i full og formell frihet var 9. mai.

Samme dag begynte arrestasjonen av noen av de 50 000 NS medlemmene, samt snauklipping av tyskertøser

Så om 8. mai og fredsdagene i Lyngdal

Også i Lyngdal må dagene omkring 8. mai 1945 ha vært spente. I den store tyske leiren på Rom var det 3 000 tyske soldater. I Lyngdal var det ikke noe igjen av motstandsbevegelsen. Den hadde blitt rullet opp og ødelagt av Gestapo.

Men det som var igjen av mannskaper i området ble samlet på ungdomshuset i Kongsmo, og herfra ble styrken fordelt utover i distriktet.

John Møll og Henrik Rømteland ble sendt til Lyngdal for å passe på 3000 tyskere. De var utstyrt med en Stengun og en amerikansk revolver. De hadde ingen uniform, kun et armbind med et norsk flagg.

I ettertid sa John Møll at han grøsset over hva som kunne ha hendt – to ungdommer mot 3 000 veltrente tyske soldater.

Men de tyske troppene var veldisiplinerte og opptrådte korrekt. Trolig var de fleste også lei av både krigen og Hitler, som hadde forført dem inn i en ideologi og krig, liksom Putin har gjort i dag.

Det tok flere uker før tyskerne ble avvæpnet. Det var først da de norske polititroppene fra Sverige ankom Lyngdal at avvæpningen ble fullført.

Jon Møll og Henrik Rømteland gikk sammen med lensmannen og et par til inn id en tyske leiren for å se hvordan fangene hadde det. I en innhegning var det 40-50 polske fanger, som sov under åpen himmel. Møll ga beskjed om at fangene fikk skikkelig forpleining og måtte innendørs.

Den 13. mai kom The Red Devils til Lyngdal. De hadde røde alpeluer. De var barske og hadde slåss på vestfronten. Da de gikk inn i Romsleiren åpent de ikke dørene på vanlig måte, men sparket dem inn. I leiren sto en byste av Hitler, den knuste de, og tyskerne virket svært redde av dette besøket.

I Romsleiren hadde gestaposjefen Rudolf Kerner fra Arkivet i Kristiansand forsøkt å gjemme seg, med å ta på seg en wehrmacht-uniform. Men han ble pågrepet.

Hovedkvarteret for Milorg på Agder ble installert på Arkivet i Kristiansand. Jens Robstad var sjefen.

I Lyngdal ble Milogr etablert på Paulsens hotell med Torleiv Lundal som leder.

I Romsleiren var det et 40 talls damer – såkalte tyskertøser. Britene og orde om at disse måtte ut av leiren. Midt i juni ble det planlagt en razzia for å finne disse, som hadde gjemt seg i leiren. Uten forvarsel rykket John Møll og noen briter inn i leiren, og arresterte ca 40 kvinner. De som hadde papirer på at det var gift med en tysker, fikk bli i leiren. Mens de norske tyskertøsene ble sendt hjem.

John Møll forteller at ei ung norsk jente begynte å strigråte og bønnfalt ham om at hennes foreldre ikke måtte få vite at hun var blitt tatt i Romsleiren. Han lovte henne det.

Freden i Norge og Europa kom 8. mai 1945.

Da hadde 12.000 nordmenn omkommet.

Fra Lyngdal (inkl. Kvås og Austad) omkom 17 personer, 11 av disse var krigsseilere og 5 agenter og motstandsfolk.

Antallet som hadde blitt arrestert av Gestapo i Austad, Kvås og Lyngdal var 103.

Fangene fra Lyngdal som hadde vært på Grini kom hjem 10. mai og ble båret på gullstol i Alleen og hyllet av en stor folkemengde.